

Mágia historickej narácie K „pseudohistorickým“ románom súčasnej maďarskej literatúry na textoch Lászlóa Darvasiho *Legenda o kaukliaroch so slzami* a Lászlóa Mártona *Bratstvo* *

JUDIT GÖRÖZDI

1.

Na prelome tisícročí vyšiel celý rad maďarských románov, ktoré spracúvali historickú tému a ktorých vzťah k dejinám sa značne líšil od vzorcov tradovaných maďarským historickým románom. Časť textov deštruovala veľké (národné) dejinné rozprávanie prostredníctvom mikrohistorického prístupu, trieštením naratívnych kategórií, presunom dôrazu z historickej témy na spôsoby jej spracovania a pod., vykazovali teda „typické“ postmoderné stratégie. Ďalšie nabúravali logiku historického rozprávania, okrem iného prekračovali hranice dejinnej referenčnosti smerom k nadprirodzenému/zázračnému, resp. smerom k mýtickosti. Kritika ich označila za „pseudohistorické“ romány, no za týmto atribútom sa skrývali rôzne stratégie. Niektoré využívali historické kulisy na riešenie aktuálnych otázok, napríklad problematiky marginalizovaných skupín/historických pohľadov/spôsobov rozprávania (Alfonz Talamon: *Samuel Borkopf: Barátaimnak, egy Trianon előtti kocsmából*, 1998 – v slovenskom preklade Renáty Deákovej *Samuel Borkopf: Mojim priateľom z predtrianonskej krčmy*, 2001), feministických hľadísk (Zsuzsa Rakovszky: *A kigyó árnyéka – Tieň hada*, 2002), súvislostí konštruovania identity (napr. Éva Bánki: *Esőváros*, 2004 – v slovenskom preklade Petra Kováča *Mesto dažďa*, 2006), kulturologických tém, napríklad rasového vytesňovania (Gergely Péterfy *A kitömött barbár – Vypchatý barbar*, 2014). Spomedzi „pseudohistorických“ románov sa ďalej vyčleňujú texty, ktoré spochybňujú žánrovú normu ustálenú v realizme a ponúkajú radikálne odlišné mody historického rozprávania, ale pre bohatosť referenčných odkazov sa nedajú vnímať v rámci textocentrickej postmodernej literatúry. Práve tento typ prózy bol v recepcii charakterizovaný ako „pokús o deštruovanie a znovu konštruovanie (historickej, jazykovej a rozprávačskej) tradície“ (Márton 1999, 246). Mám na zreteli predovšetkým romány Lászlóa Darvasiho *A könnymutatványosok legendája* (*Legenda o kaukliaroch so slzami*, 1999) alebo *A virágzabálók* (Požierači kvetov, 2009), Zsolta Lánga *Bestiárium Transylvaniae I.–IV.* (1997, 2003, 2011), Jánosa Háyhó *Dzsigerdilen* (1996), ale i niektoré romány samotného Lászlóa Mártona, ktorý sa problematike venoval aj teoreticky: *Jacob Wunschwitz igaz történetete* (Pravdivý príbeh Jacoba Wunschwitza, 1997) alebo *Testvériség I.–III.* (2001, 2002, 2003 – v slovenskom preklade Evy Andrejčákovej *Bratstvo*, 2007).

* Grant Vega č. 2/0146/13

V súvislosti s posledným uvedeným okruhom textov sa v literárnohistorickej a teoretickej recepcii súčasnej maďarskej historickej prózy začal objavovať pojem magický realizmus, čo bezpochyby podnietili paralely, ktoré ich spájajú s dielami magického realizmu svetovej literatúry. (Rácz 2000) Týmto špecifikám sa budem venovať v analytickej časti štúdie. Tu by som zdôraznila, že nejde o nejakú výlučnú, oneskorenú inšpiráciu literárnym smerom hispanoamerickej proveniencie, ale aj o nadväzovanie (1) na maďarskú rozprávačskú tradíciu sedmohradských memoárov zo 17. až 18. storočia (Márton 1999, 238; Szilasi 1999, 1579), (2) na anekdotickú rozprávačskú tradíciu maďarskej epiky (Papp 2006, 264 – 265) a (3) na textové pokusy Miklósa Mészölya, ktorý – avšak nie nezávisle od hispanoamerických podnetov – už od 70. rokov hľadal možnosti literárneho uchopenia dejín stredoeurópskeho priestoru a prostredníctvom stierania časových, kauzálnych, národno-kultúrnych atď. kategórií rámcujúcich historickú naráciu experimentoval s vytvorením poetiky akejsi panónskej mytológie. Ako napísal v roku 1970: [Hispanoamerickí magickí realisti] „sa vyznajú v tom, ako treba z faktov a udalostí vyslobodiť mytológiu. (...) Bolo by prirodzené, keby novú európsku mytológiu ‚vynosili‘ stredoeurópske literatúry.“ (1993, 223) Popri pôsobivých poviedkach¹ bola výsledkom autorových pokusov „poetika prelínania“ (Görözdi 2010, 83 – 89), charakteristická pre jeho neskorú tvorbu, ktorú Lajos Grendel vo svojej monografii o Mészölyovi jednoznačne spája s magickým realizmom (2002). Mészölyov vplyv na mladšie generácie spisovateľov a na viaceré vývinové prúdy maďarskej prózy je doložený v mnohých súvislostiach, o jeho inšpiratívnom pretraktovanom type historických románov z prelomu tisícročí, ktorý som vymedzila z „veľkého vreca“ „pseudohistorických“ románov, uvažuje literárny historik József Takács v súvislosti s Darvasiho dielom. Na základe textových charakteristík vníma *Legendu o kaukliaroch so slzami* dokonca ako možnú realizáciu Mészölyovho veľkoepického plánu o uhorskom historickom tableau, ktoré autor sám nenapísal. (Takács 2010; por. aj Görözdi 2013) Darvasiho román svoj vzťah k mészölyovskej poetike i deklaruje, hemžia sa v ňom textové a motivické odkazy na Mészölyovu tvorbu. (N. Tóth 2006, 302 – 305)

Zaujímavými sa javia aj súvislosti, v rámci ktorých Mészöly o magickom realizme ako typickom hispanoamerickom literárnom smere premýšľa, lebo sú podobné aspektom vystupujúcim z medzinárodných úvah. V eseji *Šance a handicap v literatúre – stredoeurópskymi očami* z roku 1986 (ďalej citované podľa českého prekladu z roku 1995) rozoberá možnosti a prípady, v ktorých tzv. malé literatúry, resp. literatúry vnímané z centra svetovej literatúry ako periférne vystúpili zo svojej determinovanej pozície, ba ponúkli podnety pre svetovú literatúru. Ide o problematiku (šanci) účasti v medzinárodnom kultúrnom/literárnom transfere, ktorú Mészöly reflektuje predovšetkým z hľadiska maďarskej literatúry, ale ktorej sa venovali aj tvorcovia (napr. Alejo Carpentier), teoretici (napr. Roberto Gonzáles Echevarría) i kritici hispanoamerického magického realizmu. Podstatná je tu sebaidentifikácia vedome vytváraná v opozícii voči európskej kultúre. „Vyzdvihovanie, resp. tematizovanie osobitostí kontinentu úzko súvisí s procesom konštituovania hispanoamerickej identity. Svojho času s ním ruka v ruke kráčala aj nevyhnutná konfrontácia s okolitým svetom, predovšetkým Európou.“ (Kučerková 2011, 39 – 40) Takéto vymedzenie sa,

hodnotené Mészölyom kladne („neslýchaně rýchly a sugestívni vpád jihoamerické literatury do hodnotového povědomí literatury světové“; 1995, 242), malo podľa kritiky (napr. Emil Volek) neskôr za následok aj umelecké zneužívanie smeru vo forme gýču alebo epigónskej reprodukcie. No v každom prípade to, čo Mészöly opisuje s údivom ako „vpád do svetovej literatury“, predstavuje jav, v ktorom sa literatúre periférneho postavenia podarilo zneistiť dominanciu estetických modelov centra (tu konkrétne európskej kultúry). Ide o taký obsah či energiu magického realizmu, ktorá sa objavuje aj v dielach postkoloniálnych literatúr mimo hispánskej Ameriky a tiež v postkoloniálnych teoretických prístupoch chápujúcich magický realizmus ako stret postkoloniálnych literatúr a postmodernity. Táto energia stojí aj v pozadí koncepcií, ktoré magický realizmus považujú za literárny spôsob menšinového vyjadrovania sa (v maďarskom kontexte u Ágnes Kláry Papp). A táto energia poháňa podľa môjho názoru aj „pokús o deštruovanie a znovu konštruovanie (historickej, jazykovej a rozprávačskej) tradície“² v pertraktovaných maďarských historických naratívoch, zneisťujúcich dominantné modely vnímania a spracovania dejín.

Mészöly formuluje v eseji aj svoj spisovateľský názor na to, v čom spočíva najzásadnejší prínos, resp. inovujúci potenciál hispanoamerickej literatury pre európsku:

v evropské literatúre úloha *příběhu*, která má archaické kořeny, znejistěla a prokazuje silnou tendenci, aby se vytříbila v derivát sebe samé – třebaže je sporné, lze-li ji postrádat trvale a nahraditelně. V jihoamerické literatúre se zároveň dokázala ohlásit s novou věrohodností a významem. V jejích látce je pára, voda a na druhé straně Jihoameričané vědí, jak z faktů, příběhů uvolnit mytologii: neboli elementárnost, která dýchá. (...) Je blíž literárně umělecké „algebře“, což je nepochybně redukce; a vzdaluje se dýchající elementárnosti – která však nezpochybnuje uměleckou sféru „algebry“, dokonce ji umí s úspěchem i integrovat. „Algebra“ může dříve či později zrodit pocit nedostatku – mnoho tomu naznačuje. (1995, 242 – 243)

Vyslovil to práve v roku 1986, od ktorého sa v maďarských dejinách literatury počíta postmoderný obrat, teda v čase, keď sa iba začínalo cca poldruha desaťročné obdobie panovania areferenčných textových pokusov, t. j. literatury textov „algebry“. Jeho postreh je poučný aj preto, lebo koncom 90. rokov, keď vyšli prvé „pseudohistorické“ romány uplatňujúce aj magickorealisticke textotvorné postupy, kritika – unavená z areferenčnej textovosti – v nich vítala predovšetkým návrat príbehu, čiže tieto texty naplňali čitateľský pocit nedostatku v bezprostredných reakciách, a to práve v zmysle, ktorý Mészöly predznamenal.

Z myšlienkového nabitej úvahy autora je potrebné podčiarknuť ešte jednu ideu, ktorá sa vzťahuje na spájanie literárnych skúseností z referenčnej bohatosti príbehovosti na jednej strane a reduktívnej modelovosti („algebry“) na druhej strane. Možnosť tohto spájania ponúka „dýchajúca elementárnosť“, ktorá sála z magického realizmu, čo Mészöly stotožňuje s mytológiou – inak povedané: takéto stretnutie skúseností umožňuje mýtická povaha magického realizmu. Ak pod „algebrou“ európskej prózy rozumieme jej krajnú realizáciu v rámci areferenčnej postmodernej textovosti, ktorá sa (okrem iného) sústreďuje na výskum charakteru príbehu reduktívnym a deštruktívnym spôsobom a „destiluje“ ho až na vzorce, v magickorealistickej prístupe si musíme všimnúť jeho schopnosť elementárne vzorce príbehov naplniť významom

podobne, ako je to v mýtoch/mytológii. (O konkrétnych postupoch neskôr.) Táto myšlienka dnes nadobúda význam vo svetle koncepcií, ktoré magický realizmus zaraďujú do postmodernity. Rozšírenie pojmu na ďalšie diela postkoloniálnych literatúr mimo hispánskej Ameriky totiž viedlo v kritickom i teoretickom diskurze založenom na rozbere textov k stretu poetík postmodernity a magického realizmu, resp. textové charakteristiky magického realizmu boli pertraktované v rámci postmoderných javov (napr. u Lindy Hutcheon, Briana McHalea). Magický realizmus sa tak začal chápať aj ako modalita/podkategória postmodernity. Toto vymedzenie rezonuje vo väčšine príručiek alebo učebníc. Tamás Béneyi spracúva dejiny (chápania) magického realizmu a poukazuje na to, že v kontexte postkoloniálneho diskurzu sa vlastne reprodukovali (a rozšírili na inú množinu diel) prístupy typické aj pre hispanoamerické koncepcie, napríklad magický realizmus ako geograficky determinovaný spôsob pohľadu na svet, magický realizmus ako textuálna performancia postkoloniálnej kultúrnej situácie vyjadrujúca konflikt/nezmieriteľnosť dvoch zobrazovacích kódov, magický realizmus ako kategória konštruovaná európskym/severoamerickým centrom na eliminovanie rôznorodosti/ na ovládanie literatúry mimo tohto centra. (1997, 43 – 51)

Literárnohistorickému zaradeniu magického realizmu sa v maďarskom kontexte venoval Zoltán Németh. (2012, 18 – 20) V rámci svojej trojitej predstavy o postmoderne, ktorú člení na (1) ranú, (2) areferenčnú a (3) antropologickú stratégiu písania, ho začleňuje do prvej skupiny. Konštatuje:

dejovosť, priestorové a časové vzťahy magického realizmu korenia v ranom, humanistickom poňatí postmodernity s charakterom referenciality a nasledujú úplne iné stratégie ako areferenciálne, intertextuálne, postštrukturalistické jazykové hry tzv. druhého postmodernizmu sústredené na text alebo tzv. tretia postmoderná stratégia s charakterom autobiografických čít (...), tematizujúca traumatické skúsenosti, poskytujúca hlas a jazyk podriadenému, marginalizovanému rozprávačovi. (2014, 137)

Zdá sa však, že klasifikácia magického realizmu je – aj v rámci maďarskej literárnej vedy – komplikovanejšia. Napríklad koncepcia Ágnes Kláry Papp vníma fenomén rozhodne na základe textov artikulujúcich hľadiská marginalizovaných (etnických) skupín.³ (2006 a 2011) Podľa môjho názoru v prípade vyššie spomínaného typu „pseudohistorických“ románov badať tiež charakteristiky, ktoré odkazujú tak na skúsenosti z *areferenčnej postmodernity*, ako aj z *antropologickej postmodernity*. Na bezpríbehovosť v literatúre reagujú bohatou príbehovosťou, na chápanie jazykovej a textovej (pred)určenosti literárneho diela predložením „života“ v miere, ktorá presahuje referenčné predpoklady realizmu. V historickom materiáli dávajú hlas marginalizovaným/ideologicky vytesneným pohľadom atď., teda sú aj akousi odpoveďou na otázky riešené v rámci *areferenčnej* alebo *antropologickej postmodernity* podľa Némethovej klasifikácie. Tieto odpovede majú zriedka explicitný charakter, nachádzajú sa vo voľbe témy, spôsobe písania, v poetike atď. Ani vplyv Mészölyových úvah o magickom realizme nie je postrehnutelný v stanoviskách autorov „pseudohistorických“ románov, ale v nadväznosti na jeho poetické experimenty, ktoré boli podnietené otázkami a myšlienkami vyjadrenými v jeho úvahách.

2.

Náš prvý analyzovaný príklad *Legenda o kaukliaroch so slzami* (1999) Lászlóa Darvasiho sa okrem spomínaných textových odkazov spája s Mészölyom aj paratextuálne: vo venovaní. Na implicitné súvislosti s „panónskou mytológiou“ na úrovni poetiky upozornil vo svojej interpretácii László Bengi:

text čítame – berúc vážne dedikáciu Mészölyovi – ako román strednej Európy z tureckého obdobia. (...) hybnú páku prepisovania dejín v ňom predstavuje jednoznačne sprítomnenie charakteru (podstaty?) regiónu. (...) Takáto „stredoeurópskosť“ nie je tematickým prvkom, ani otázkou rozprávačskej/autorskej snahy, ale je skôr poetikou rozprávania príbehu o dejinách: namiesto zachytenia faktov a korelácií sa k slovu musia dostať – prostredníctvom narátora – spoločné skúsenosti a tradície. (1999, s. p.)

Román tematizuje časy tureckej okupácie Uhorska od obsadenia Budína roku 1541 do jeho oslobodenia roku 1686. Pre toto obdobie je výnimočne charakteristická neistota rámcov vymedzujúcich poriadok sveta v rôznom zmysle: meniace sa mocensko-štátne hranice, striedanie politických zámerov a situácií nadriadenosti/podriadenosti, katolícko-protestantské rozbroje, koexistencia rôznych etníc, kultúr, náboženstiev a jazykov vydáva pestrý materiál na vyjadrenie neuchopiteľnosti dejín lineárnou historickou naráciou či na konfrontáciu rôznych tendencií a na ne sa viažucich ideológií, ktoré by mohli organizovať takýto naratív. Nie náhodou sa stáva tento historický terén populárnou témou „pseudohistorických“ románov, jednak je vhodný – ako to vyzdvihol I. Péter Rácz (2000) – na riešenie historicko-filozofickej problematiky (aj vzhľadom na odlišnosť historiografických spracovaní v dobových kronikách vyjadrujúcich rôzne mocenské predsavzatia rozdelenej krajiny) a jednak na riešenie jazykovofilozofických otázok (na základe jazykovej rôznorodosti obyvateľstva).

Ďalším dôvodom je maďarská literárna tradícia, pre ktorú predstavovali turecké časy obľúbenú tému od samotného vzniku historickej prózy, čo umožňuje demonštrovať inakosť prístupu. No v rámci textov uplatňujúcich magickorealisticke postupy je toto obdobie zjavne preferované aj pre veľkú časovú vzdialenosť, v ktorej môžu byť oživené mýtické postavy pohanského sveta (analógia s maďarským folklórom) a tiež neracionalistická/nekauzálna logika súvislostí.

Darvasiho román udáva presné časové a geografické styčné body, súvisiace často s dôležitými vojenskými udalosťami obdobia. Románovým dejom však nehýbu dejinné udalosti, ale čudná spoločnosť piatich kaukliarov putujúcich na voze po celej strednej Európe.

Jmenovité Goran Dalmatinac, Petr Černokámen, Zoran Vukovič, Áron Blumm a Franjo Mendebaba, päť mužů na silnicích časů. Na plachtu jejich vozu nakreslí chudý budínský Němec obrovskou, azurovou slzu, aby i lupičům bylo známo, že nestojí za to zastoupit cestu umělcům pláče, lebo veškerým bohatstvím těchto pěti mužů jsou jejich slzy. (2008, 88)

Ich záhadné objavovanie sa spája najrôznejšie príbehy, ktoré sú rozprávačsky zaoblené akoby do samostatných anekdot, ale z hľadiska (mohutného) naratívu ako celku predstavujú kauzálne nesúvisiace fragmenty. Z kombinácie kompozičných postupov malej a veľkej epiky vzniká zvláštne napätie, ktoré v záplave hojnej dejovosti podnecuje čitateľa pátrať po deji. Dej románového celku však nie je postihnuteľný, resp. nemá zvyčajné vlastnosti, skladá sa asociatívne a metaforicky v čitateľskej percepcii

a týka sa vlastne spomínaného pátrania: Čo súvisí s čím a na základe čoho? Čo sa deje v textovom univerze a aké súradnice to má (teleologické, metafyzické)? Ak veci nesúvisia časovo alebo kauzálne, čo tvorí príbeh? Aký je vzťah príbehu a narácie, románového príbehu a historickej narácie, resp. dejín? Rekonštrukcia príbehu románu predpokladá teda čitateľovu spoluprácu a vzťahuje sa na tvorbu legendy o kaukliaroch, avšak nielen jej existujúcej verzii, ale aj na jej zrod. Totiž v procese pátrania po legende kaukliarov vymenovaných piatich postáv sa čitateľ stáva svedkom zrodu legendy ďalšej päťice. Z pestrého davu románových postáv (a ich príbehov plných nepredstaviteľných zvrátov a zázračných javov) v záverečnej časti textu niektorí prevezmú funkciu kaukliarov so slzami a transformujú sa na mýtické bytosti: „Je jich pět. Pět kejklířů se slzami totiž dál putuje po silnicích časů. Jmenovitě Ferenc Pilinger, Josef Bezdán, Vasilka Drajan, David Mendelson a Arnavut Abdurrahman. Pět kejklířů se slzami, kteří jezdí na voze s modrou slzou od Sofie po Benátky, od Rostocku po Cařihrad.“ (447 – 448) Od tohto okamihu hýbu dejom uprostred dejín oni.

Prv než sa začneme venovať magickorealistickým charakteristikám románu, treba sa pozastaviť pri chápaní dejinnosti, ako ho text predkladá. Historickosť tu netvorí iba kulisy, resp. prostredie príbehu, ale aj obsah reflexií. „[H]istorie není nikdy taková, jakou se ve skutečnosti zdá být“ (12) – nastavuje rozprávač horizont čitateľskej pozornosti hneď na začiatku. K problematike sa vracia ustavične, a tak sa v čítaní konfrontujú, navzájom dopĺňajú a osvetľujú opisy historických udalostí (odkaz na tradičné historické rozprávanie) a (historicko-filozofické) reflexie o povahe dejín s dejinnými príbehmi fikčného sveta. Črtá sa rezignované chápanie dejín vyjadrujúce uhol pohľadu (stredoeurópskeho) outsidera:

V této zemi je všechno odedávna a všechno je taky špatně. (...) V této zemi souvisí všechno se vším, a když se zdá, že proč má svá vysvětlení, bývá to spíše jen vědátorství historiků nebo sentiment poetů. Rozum je tu svou vlastní karikaturou. Z pšouknutí se stane tragédie, do obětní krve ti plivnou a pak si ji usmaží a zpeněží. V této zemi není zajímavá příčina věcí, nýbrž možnosti, které se však nikdy nenaplní. (177 – 178)

Pregnante znázorňujú toto chápanie románové postavy: kapitán Bálint Homonnai-Nagy z Dózsovej roľníckej povstaleckej armády, ktorý putuje s družinou ponad stáročia z jednej bitky do druhej, ale jeho pomoc prichádza vždy neskoro; alebo dobromyseľný kapitán Jánossy, bojujúci na strane kurucov za uhorskú nezávislosť, ktorý darmo vykonáva hrdinské činy, vždy ho traťí nejaký nečakaný exkrement – raz od Tatára, potom od Turka, ale aj od uhorského veľkopána.

V historicko-filozofickom nastavení horizontu čitateľských očakávaní pramení okrem iného skutočnosť, že Darvasiho kniha sa nemôže čítať inak ako veľmi silný názor na to, čo sú vlastne dejiny. Darvasiho dejiny sú iracionálne, vyvíjajú sa podľa vlastných (metafyzických, ale nie teleologických) zákonitostí, odohrávajú sa na periférii politicko-hospodársko-mocensko-štátnych zámerov, t. j. toho, čo za dejiny pokladá historiografia, ich nositeľmi sú obyčajní komedianti, vydedenci spoločnosti. Predstavujú teda apokryfný pohľad na platný zápis dejín podobne ako znamenajú apokryfy alternatívny výklad ku kanonizovaným svätým textom, a tiež v zmysle, ako pojem používa teoretik postmodernizmu Brian McHale v súvislosti s postmoderným historickým románom:

Apokryfné dejiny protirečia oficiálnej verzii buď nahradením historického záznamu nárokujúci si obnovenie toho, čo sa stratilo/potlačilo, alebo úplným odmietnutím oficiálnych dejín ako takých. (...) Dôsledkom je, že k oficiálne akceptovanej verzii toho, čo sa stalo, sa priraduje iná, často radikálne odlišná verzia sveta. (1987, 90)

Pojem *apokryfné dejiny* považujem vo vzťahu k *Legende o kaukliaroch so slzami* za veľmi trefný aj preto, lebo nasvecuje súvislosť so svätým, charakteristickú črtu magickorealistickej textov, ktorá sa prejavuje rôzne – od konkrétnych vplyvov svätých spisov (napr. u Miguela Ángela Asturiasa) cez alúzie na niečo sväté alebo inverziu svätého/profánneho až po mytologizáciu textu.

V analyzovanom texte oživuje túto súvislosť už v názve slovo legenda ako žánrový rámec a odkaz. Avšak odkaz na náboženské obsahy predovšetkým v stredovekej verzii žánru (príbehy svätcov) so stabilnou hodnotovou štruktúrou a princípom vývinu, zdôrazňuje zároveň aj inverziu, ktorá sa v texte nevzťahuje iba na postavy, ale aj na iné spomínané charakteristiky. Darvasiho román profanizuje legendu, ale v ďalšom kroku mobilizuje najrôznejšie postupy, aby svoju profánnu legendu o kaukliaroch „posvätil“, urobil z nej legendu s transcendentným obsahom. Medzi takéto postupy možno rátať alúzie na sväté knihy, príbehy rôznych náboženstiev, pekným príkladom je archív najtajnejších poznatkov Jozefa Bezdána, svetového špióna stopujúceho kaukliarov so slzami, ktorý sa potom sám prerodí v kaukliara: nájde sa tam okrem Koránu, Biblie, Talmudu, skutkov svätcov atď. aj „nadčasová islámská legenda, podľa níž žije na svete tajne a vskrytu čtyřicet svätých ľudí, ktorí svou dobrotou a ryzostí zachraňují svět“ (285). Paralelou zrodu legendy o kaukliaroch je v texte i vedľajší príbeh Jicchaka ben Judu, ktorý sa na základe legendy z Talmudu o tridsiatich šiestich spravodlivých (obyčajných ľudí) nesúcich ťarchu sveta v každej generácii, stáva jedným z nich. Tieto dve legendy tvoria podľa môjho názoru bezprostrednú predlohu Darvasiho textu a vyjadrujú zároveň aj svetonázorové medze: vytvárajú svojisku mytológiu, v ktorej osud sveta závisí od piatich smutných slzavých vydedencov z našich racionalizovaných a hierarchizovaných kategórií hodnôt a vývoja.

Mytologizácia ako ďalšia typická črta magickorealistickej textov úzko súvisí so základným kódom magického realizmu, miešaním reálnych a zázračných prvkov. V tejto súvislosti sa v odbornej literatúre akcentuje ne-antinomický charakter reálneho a zázračného (napr. u Irlema Chiampi, Amaryl Chanady), zázračné udalosti/prvky sa vo fiktívnom svete diela zbavujú svojej záhadnosti a dostávajú charakter nejakej „vnútornej realistikosti“. Ich funkciu zhrnula Chiampi: „v zázračnom realizme objavuje čitateľ možnosť transcendentného výkladu, ktorý do najvnútornejšej povahy reality wpisuje poriadok mytológie“⁴ (Bényei 1997, 55). Maďarský teoretik magického realizmu Tamás Bényei sa zaoberal rétorickými stratégiami, ktoré docieľujú prirodzené prijatie zázračného/nadprirodzeného v rámci realistickej narácie. Rozoznáva naturalizáciu/familiarizáciu nadprirodzených udalostí, predloženie magickosti reality a priradenie zázračných/fantastických udalostí k reálnym (homogenizácia, subverzia, inverzia). (60 – 70) Bényeiho rétorický rozbor magického realizmu vykonaný na základe textových analýz najvýraznejších magickorealistickej diel svetovej literatúry vynikajúco slúži na uchopenie a opísanie magickorealistickej rázu textov aj v maďarskej próze. Ako ďalšie charakteristiky uvádza: metonymicko-metaforickú/

dejovo-obrazovú „dvojitú preplnenosť“ narácie, dôsledkom ktorej je metaforizácia dejových prvkov, motív hľadania pôvodu, hyperbolickosť, kombinovanie rozbužnenej príbehovosti so sebareflexiami rozprávania, neskrotnú naráciu, dekoratívnosť. (72 – 96) Na základe týchto charakteristík interpretuje *Kaukliarov so slzami* Rác, vykazuje, že za mytologizáciou príbehu stoja metafory zasadené do kauzálnych reťazí, ktoré preštruktúrujú význam a otvárajú ho „smerom k transcendentnu“ (2000, s. p.).

Prirodzenosť nadprirodzeného v textovom univerze je zabezpečená aj rozprávko-mýtickými prvkami a postupmi prameniáciami v maďarskom folklóre, v jeho pohanskom náhľade, kde tvorí mágia, magické činy – ako mágia mena, lásky, predpovedanie budúcnosti, urieknutia, kliatby, atrakcie – súčasť kauzálneho poriadku. Ústredná atrakcia románu sa viaže ku kaukliarom, ktorí uvoľňujú smútok sveta, ale hemžia sa tam aj ďalšie nepredstaviteľné exhibície (napr. dvojmo narodená Rumunka Irina Spargator de Nuci predvádza atrakcie so svojim lonom, Velemír Pep, premenený dôsledkom nehody na liliputána, žongluje s kúskami mäsa z mŕtvych tiel a stvorí pre seba ženu). Atrakcia tak neznamená iba predvádzanie a zavádzanie, stáva sa sumárnou metaforou nefixovateľnosti i možnosti/nádeje premeny. Mágia opája a mení, ako zmenila mágia slov z maďarskej kliatby kapitána Jánossyho nevraživeho Tatára Bahaja:

Bahaj očarovaný naslouchá, kolem srdce se mu ovíjí chaluha slov a spoutává ho dosud nepoznanou, avšak přece známou silou, až se náhle vrhne na zem a začne kňučet a plakat. Bahaj ještě nikdy neslyšel něco tak překrásného. Slova, slova, slova, překrásná, laskající, milá slova! (Darvasi 2008, 97)

Epizóda sa stáva v semiotizovanom priestore magickej figuratívnej trópom, akousi sebametaforou magického jazykového aktu, ktorý vykonáva narácia. Ide vlastne o pragmatiku magického realizmu, kde cieľom narácie môže byť presvedčanie, pochopenie, svedenie, terapia, zvädzanie, existenciálny význam alebo jednoduchá exhibícia:

Mágia nie je prítomná len na úrovni príbehu, ale aj na úrovni rozprávania, jazykového vyjadrenia a v tomto zmysle tvorí základnú metaforu narácie a jazykového vyjadrovania ako aktu. (...) Čo upozorňuje na to, že jazyk tu neslúži na rozprávanie o skutočnosti, ale znamená čin, ktorý túži po ovplyvňovaní, „magickom“ premenení skutočnosti. (Bényei 1997, 101 – 102)

V prípade románu Lászlóa Darvasiho *Legenda o kaukliaroch so slzami* sa takto chápaná túžba premeniť/ovplyvniť vzťahuje na historické rozprávanie, resp. na dejinný naratív. Predložená ponuka zbavuje historickú naráciu lineárnej postupnosti, rekonštruovateľnej kauzality, teleologickej, ideologických perspektív, národných predsavzatí, heroickosti a vôbec racionálnosti – to je jej deštruktívna stránka vzhľadom na normy tradície. Darvasiho text pritom predkladá takú naráciu, ktorej „pozitívna“ ponuka nie je obsiahnutá v texte, je roztrieštená do rôznych polôh, príbehových línií, motívov atď. a – ak vôbec – môže sa zrodíť len v individuálnej čitateľskej verzii v procese čítania.

3.

Ďalším príkladom výskumu historickej narácie využívajúcej magickorealisticke postupy je z okruhu „pseudohistorických“ románov maďarskej literatúry trilógia Lászlóa Mártona *Testvériség I. – III.* (2001, 2002, 2003), ktorá vyšla v slovenskom preklade Evy Andrejčákovej v jednom zväzku roku 2007 pod názvom *Bratstvo*. Prerozprávava príbeh zachovaný v kronikách o bratoch Károlyiovcov z konca 17. storočia. Gróf Sándor Károlyi, župan Satmárskej stolice sa vyberie do Viedne po brata Istvána, pokladaného dlho za padlého (prvá časť trilógie), aby ho odviezol domov na rodinný statok do Nagykárolyu. No cestou (druhá časť) sa ho zmocní podozrenie, že je to podvodník, ktorý si chce uzurpovať meno, hodnosť a majetok, preto ho udá na súd. Súdny spor (tretia časť) sa síce ukončí v jeho prospech, ale skutočná pravda, či je obvinený muž István Károlyi alebo je to Grco Nagy, narodený z nevery starého grófa, nevyjde najavo. (Je pregnantné, že román spracúva príbeh historickej postavy uhorských dejín – kuruckého generála Sándora Károlyiho, tvorca a signatára Satmárskeho mieru, dohody o ukončení protihabsburského povstania roku 1711, ale vôbec sa nedotýka jeho historickej roly hodnotenej v rámci historiografie nejednotne.) Táto základná dejová línia je rozpísaná a obohatená ťažko sledovateľným množstvom epizód a vedľajších príbehov, navyše dôležitým predmetom narácie je aj samotné prerozprávanie, t. j. Mártonov román tiež kombinuje rozbužnenú príbehovosť s reflexiami, ktoré sa často týkajú aj problematiky dejín (por. Lavrík 2008, 8)/historiografie/historickej narácie, a metafikčivnými pasážmi. Metafikčivná vrstva sa spája na jednej strane s „nenapísaným románom“ z 19. storočia, na ktorý sa rozprávač ustavične odvoláva, časť udalostí predkladá dokonca v jeho štýle v podmienovacom spôsobe, na druhej strane s rukopisom o *Tureckej Slečinke menom Kartigama*, ktorý nezostáva v polohe akejsi alúzie, ale vniká do rôznych vrstiev naratívu (jeho postavy prestúpia do románu, rukopis „ožije“ a zasahuje do deja atď.).

V dejinách maďarskej literatúry patrí heroický román *Kartigám*⁵ (1772) medzi prvé romány, ide o adaptovaný preklad Ignáca Mészárosa z nemeckej predlohy Menandra (pseudonym Davida Christiana Walthera) z roku 1710, ktorá je prepisom predchádzajúcich verzií cez nemeckú realizáciu po renesančno-barokové francúzske zdroje odkazujúce až na románske fabuly. (Dérczy 2004, 437; por. ešte Brtáňová 2012) Maďarský adaptovaný preklad bol síce medzi čitateľmi veľmi populárny, ale nemal žiaden vplyv na dejiny prózy. László Márton v eseji o súčasných maďarských pokusoch prehodnocovania historického románu a historického rozprávania ho spomína ako nevyužitú vývinovú možnosť sprostredkovania a prenosu výkonov dobovej svetovej literatúry. (1999, 238) Objavenie sa textu v Mártonovom románe má dozista suplementárnu funkciu: pokus o dodatočné doplnenie maďarskej literárnej tradície s inakosťou (možnej) inšpirácie zo žánrovej formy, ktorú *Kartigama* reprezentuje a ktorá – aspoň v Mártonovom románe – pôsobí proti žánrovému ideálu, ako sa potom upevnil v rámci maďarskej literatúry v 19. storočí. Nejde totiž o intertextuálny odkaz, ale o zapracovanie kódov *Kartigamy* do štruktúry románu, v dôsledku čoho vzniká svet s viacerými vrstvami fikčnosti.

Textové univerzum *Bratstva* však neprerastá len hranice fikčnosti, ale zmýva aj hranice prirodzenosti a zázračna. Samotný prestup hraníc (v rôznom zmysle) je

považovaný za charakteristiku magickorealistickeho prístupu (Bényei 1997, 126 – 139; Papp 2006; Bányai 2012) a text preukazuje aj ďalšie črty magického realizmu. Zázračné prvky tvoria prirodzenú – nikým, ani rozprávačom, ani postavami nespochybnú – súčasť príbehu (napr. rukopis románskej fabuly podobne k nejakému mýtickému predmetu stojí mimo zákonitosti fyziky: nezničí sa ani v ohni, ani vo vode, ani pod zemou); presne určené časové medze a príčinnostné vzťahy základného príbehu sa rozplynú v nesledovateľných/nerekonštruovateľných súvislostiach rozbužnenej príbehovosti, do racionálnych/kauzálnych výkladov sveta sa zamiešajú kliatby, povery, na základe nich sú vykonané aj magické činy (napr. zasadenie mladej višne – stromu života spájajúceho zem a nebo – pre záchranu života synčeka Károlyiovcov); multikultúrnosť a multietnickosť ako zmnoženie kódov, jazykov, prístupov, zvykov, interpretácií dejinných udalostí alebo výkladov sveta (román obsahuje aj mýtus o pôvode Cigánov *Zingarias* – v kapitole s názvom *Kradmá poézia*). V rámci magických činov treba spomenúť mágiu mena, ktorá – ako to vykázala Anna Eszter Balázs vo svojej výbornej analýze – stojí v pozadí neustálych premien postáv, vykonáva ju väčšinou rozprávač, ale aj postavy, keď vyslovujú mantru „Nech sa volám ...“. (2004, 463 – 466) Keďže v tejto štúdii nemám možnosť venovať sa všetkým charakteristikám textu, ktoré organizujú naratív magickorealistickým spôsobom, opierajúc sa o koncepciu Tamása Bényeioho zdôrazňujem dve: hľadanie pôvodu (genealógia) a vzťah písania a rozprávania.

Problematizácia genealógie v magickorealistickej románoch súvisí s tým, že vo figuratívnom priestore subjekt nie je stotožňovaný napríklad na základe psychologických daností, ale jazykovo (menom) alebo miestom v útvare, resp. figúre vytvorenej jazykovo, na čo najlepšie slúži rodokmeň. Rodokmeň môže znamenať ukotvenie subjektu, ale aj problematickosť jeho miesta a tiež strácanie seba. V Mártonovom *Bratstve* ide o ústredný motív podčiarknutý aj názvom: Môže byť väzeň, ktorého vykúpil kardinál Kollonich od smyrnského pašu, vojnovým hrdinom Istvánom Károlyim, vyhláseným jedenásť rokov za mŕtveho? Zjavná odlišnosť Istvána od pôvodnej osobnosti a tiež zjavná telesná podobnosť s jeho nevlastným bratom Gregorom Nagyom udržiavajú neistotu identity aj napriek množstvu svedectiev pro a kontra, v tejto veci nerozhodnú ani telesné znaky (stopy po zraneniach), ale vlastne ani právny verdikt. Presná nedefinovateľnosť subjektu je v románe tematizovaná aj v ďalších epizódach: postavy rukopisu Kristína a Ahmed sú raz románovými postavami, inokedy textovými figúrami, inde verné kreslené portréty v noci ožijú, no prechody postáv z jednej osobnosti do druhej sú v románe úplne bežné – spája sa to so zmenou ich mien, na druhej strane sa však mená v románe často opakujú označujúc pritom odlišné postavy: subjekt ako individuum sa rozplýva. V protiklade s identitou, identifikáciou sa tak stáva dôraznou určenosť subjektu prostredníctvom miesta a väzieb vo figuratívnom poli.

Texty magického realizmu často imitujú živé rozprávanie, čo súvisí s tradíciou spoločenskej funkcie literatúry, ale aj s tým, že živému rozprávaniu sa pripisuje spontaneita, bezprostredná tvorba významu, prítomnosť, živá pamäť a komunikácia. Oproti tomu písanie znamená rozbitie pôvodného, zabúdanie ja, exteriorizovanie, „uviazanie“ významu. (Bényei 1997, 104 – 108) V *Bratstve* nadobúda tento vzťah

úlohu z kompozičného, metanaratívneho a tematického hľadiska, v centre pozornosti stojí prístup k minulosti, spôsob/možnosť pripomínania dejín. Vlastný historický príbeh románu z konca 17. storočia, ktorého témou je vykázanie pravdy o Istvánovi Károlyim, t. j. uchopenie skutočnosti o ňom v synchrónnom pohľade účastníkov sporu, predpokladá výskum a rekonštrukciu minulosti „uviaznutej“ v písomnostiach. No rozprávač sa o nich zmieňuje ironicky: „Medzi pramene epochy si možno raz a navždy primyslieť aj pramene pravdy. Čítajúc studnice si už-už môžeme myslieť, že pravda je o to silnejšia, o čo väčšiemu počtu inštitúcií slúži.“ (Márton 2007, 379) Ďalším možným kanálom prístupu k minulosti by mohol byť dobový román s interaktívnejším vzťahom s dobou (ako v Mártonovom texte rukopis *Kartigamy*), resp. naratívna tradícia, avšak práve prostredníctvom *Kartigamy* poukazuje text na absenciu tejto tradície, o ktorej jedna z postáv tvrdí:

tento príbeh nie je pravdivý ako legendy a fabuly, vyhlásené za pravdu: že niekto sa prizerá a počúva, zháňa poznatky o okolnostiach a postavách, a potom k nemu pridáva alebo z neho uberá, ako sa to pri týchto skutočných príbehoch aj žiada. Nie; Menandrov príbeh sa totiž stane pravdivým preto, lebo forma, z ktorej sa robí jeho odliatok, je už hotová, a postavy, ktoré sa z tejto zlievarenskej formy vysypali do takzvanej skutočnosti (...) môžu vopred vedieť, čo sa s nimi stane, ako budú podľa potreby a nevyhnutnosti konať. (126)

Retrospektívny dejinný naratív – ako vzor, predlohu vlastného prístupu – zastupuje v texte nenapísaný román z 19. storočia, na ktorý sa rozprávač ustavične odvoláva. Podľa autorových slov z rozhovoru (Görözdi 2008, 9) Kálmán Mikszáth, kano-nický prozaik maďarskej literatúry z konca 19. storočia, mal v pláne spracovať príbeh o spore bratov Károlyiovcov, ale text nenapísal. Román *Bratstvo* sa pohráva s možnosťou prednesu tohto príbehu v jeho štýle a podľa zásad dobovej žánrovej normy. Vyvlastňuje teda žánrovú formu, ktorá reprezentovala v druhej polovici 19. storočia najdôležitejšie normatívne zásady tvorby kultúrnej pamäti i kolektívnej (národnej) identity a ktorá vypracovala a normatívne ustálila aj pravidlá historického rozprávania. Mártonov román však vyvoláva túto tradíciu so zdôrazneným odstupom tak v rámci sebareflexií, ako aj v dramatinizácii rozprávania častí príbehu (napr. v kapitole s názvom *Nenapísaná kapitola*), ktoré narátor vyrozpráva v mode „spred stotridsiatich rokov“, používajúc vždy podmieňovací spôsob. Práve dramatinizácia rozprávania sa viaže k ústnemu prednesu, ide o postup, pomocou ktorého sa text odpútava od písanej podoby a akcentuje svoju bezprostrednosť a živú prítomnosť. László Márton na začiatku tisícročia predložil v *Bratstve* historický naratív s tromi vrstvami možnosti narativizovania historického materiálu, ktoré sprítomňujú a zároveň vzájomne vyhášajú významy obsiahnuté vo svojej forme a tradícii. Osobitosť Mártonovej historickej metafikcie (v zmysle pojmu Lindy Hutcheon) vystihuje v interpretácii textu Bényei: „Román sa drží od toho, aby zaujal spoznatelnú a ideologicky identifikovateľnú pozíciu.“ (2003, 1460)

4.

Podobu historickej narácie som skúmala v súčasných maďarských historických románoch, ktoré László Márton charakterizoval vo svojej eseji ako „pokús o deštruovanie a znovu konštruovanie (historickej, jazykovej a rozprávačskej) tradície“ (1999,

246). Mártonova úvaha sa sústreďovala na súvisy s literárnou tradíciou (a jej zložkami), vlastnú odpoveď na nastolené otázky potom predložil aj v naratívnych realizáciách, medzi ktoré patrí i *Bratstvo*. Tento rozbor sledoval, akým spôsobom pracujú dané texty z okruhu „pseudohistorických“ románov s postupmi magickorealistickeho modu písania, aby vytvorili aktuálnu žánrovú formu, ktorá berie ohľad na „problematiku dejín“ nastolenú aj v teoretickom diskurze, t. j. na otázky hodnovernosti/overiteľnosti, na problémy narativizovania historického materiálu, na ideologické zložky fokalizácie, na zachovateľnosť prístupov zaradujúcich historické naratívy do imaginárneho (predovšetkým národne chápaného⁶) veľkého rozprávania o dejinách, ako sa žáner historického románu vlastne utvoril a jeho norma ustálila. Magický realizmus treba v tomto zmysle chápať ako inšpiráciu, ako široký repertoár textotvorných postupov zúročiteľný pre inakosť literárneho spracovania dejinného materiálu, ktorá deštruuje dominantné prístupy. Podnety magického realizmu pritom jednotlivé texty využívajú rôzne a v odlišnej miere, ale rozhodne prostredníctvom interiorizácie, ktorá ich usúvŕšťuje aj v rámci maďarskej literatúry (tradícia memoárov zo 17. – 18. storočia, anekdotického rozprávania z 19. storočia, Mészölyove textové pokusy o vytvorenie „panónskej mytológie“).

POZNÁMKY

- ¹ Mészölyov pokus zostal torzovitý. Jednotlivé texty vyšli v rôznych zbierkach poviedok, potom boli tematicky zozbierané do zväzku *Volt egyszer egy Közép-Európa* (Bola raz jedna stredná Európa, 1989.), neskôr ich autor spojil do jedného naratívneho celku a vytvoril fragmentárnu románovú formu *Hamisregény* (Falošný román, 1995).
- ² Pozri citát od Lászlóa Mártona v texte vyššie (1999, 246).
- ³ Prístup Á. K. Papp doťahuje Ízisz Malek v prácach publikovaných na stránkach internetového časopisu *ÚjNautilusz* dokonca do takých krajných polôh (magický realizmus ako izolovanosť, ako hľadanie identity marginalizovaného rozprávača/postavy), že hovorí o magickom realizme stráca zmysel.
- ⁴ Irlema Chiampi vo svojej monografii *Il realismo maravilloso* (1983) nepoužíva pojem magický realizmus, ale zázračný realizmus.
- ⁵ Celý názov: *Buda várának visszavételekor a keresztyének fogságába esett Kártigám nevű török kisaszónynak ritka és emlékezetes történeti* (1772, Pozsony).
- ⁶ Koncepcia historického románu Györgya Lukácsa z rokov 1936 – 1937, ktorú reprezentovali historické romány socialistického realizmu sa trochu líši, keďže ráta aj so spoločenským kontextom, ale sprostredkúva takisto vzor realistckej a lineárnej narácie (podriadenie rozprávania nejakej perspektíve). (1976)

PRAMENE

Darvasi, László. 2008. *Legenda o kejkličích se slzami*. Přel. Pavel Novotný. Praha: Dauphin.
Márton, László. 2007. *Bratstvo*. Prel. Eva Andrejčáková. Bratislava: Kalligram.

LITERATÚRA

- Balázs, Eszter Anna. 2004. Utazás és mágia. *Jelenkor*, 47, 4: 456 – 471. Dostupné na: <http://www.jelenkor.net/userfiles/archivum/2004-4.pdf> [cit. 17. 5. 2016]
- Bányai, Éva. 2012. *Terek és határok. Térképzetek Bodor Ádám prózájában*. Kolozsvár: Casa Cărtii de Știință – RHT.
- Bengi, László. 1999. A szomorúság (regényének) áradása. *Alföld*, 50, 11: 86 – 100. Dostupné na: <http://epa.oszk.hu/00000/00002/00044/bengi11.html> [cit. 17. 5. 2016]
- Bényei, Tamás. 1997. *Apokrif iratok. Mágikus realista regényekről*. Debrecen: Kossuth EK.
- Bényei, Tamás. 2003. Látási viszonyok. *Holmi*, 15, 11: 1455 – 1465. Dostupné na: <http://www.holmi.org/2003/11/benyei-tamas-latasi-viszonyok-marton-laszlo-testveriseg-kenyszeru-szabadas-a-mennyország-három-csepp-vere-a-kovetjaras-nehezsegei> [cit. 17. 5. 2016]
- Brtňanová, Erika. 2012. Semianov preklad románu Kartigam. In *Na margo staršej literatúry. Zo žánrovej problematiky 11. – 18. storočia*, Erika Brtňanová, 138 – 146. Bratislava: Kalligram/Ústav slovenskej literatúry SAV.
- Dérczy, Péter. 2004. Képzletből élethűen. *Jelenkor*, 47, 4: 435 – 445. Dostupné na: <http://www.jelenkor.net/userfiles/archivum/2004-4.pdf> [cit. 17. 5. 2016]
- Görözdí, Judit. 2008. Magická prechádzka historickým labyrintom. Rozhovor s maďarským spisovateľom László Mártonom. *Knížná revue*, 18, 8: 9. Dostupné na: <http://www.litcentrum.sk/rozhovory/rozhovor-s-madarskym-spisovatelom-laszlo-martonom> [cit. 17. 5. 2016]
- Görözdí, Judit. 2010. *Figúry odmlčania v próze Miklósa Mészölya*. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV/SAP.
- Görözdí, Judit. 2013. Állóképbe sűrített történet. *Literatura*, 39, 1: 59 – 70.
- Grendel, Lajos. 2002. *A tények mágiája. Mészöly Miklós időskori prózája*. Bratislava: Kalligram.
- Kučerková, Magda. 2011. *Magický realizmus Isabel Allendeovej*. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV/Veda.
- Lavrík, Silvester. 2008. Unášanie rozpráváním. *Pravda*, 16. február: 8.
- Lukács, György. 1976. *Historický román*. Bratislava: Tatran.
- Márton, László. 1999. A kitaposott zsákutca, avagy a történelem a történetekben. In *Az áhitatos embergép*, László Márton, 235 – 266. Pécs: Jelenkor.
- McHale, Brian. 1987. *Postmodernist Fiction*. London: Methuen.
- Mészöly, Miklós. 1995. Šance a handicap v literatúre – stredoevropskýma očima. In Miklós Mészöly. *Samota motýla*. Prel. Anna Valentová, 239 – 246. Bratislava: Kalligram.
- Mészöly, Miklós. 1993. Interjú. Készítette Zsugán István. In *A tágasság iskolája*, Mészöly Miklós, 216 – 225. Budapest: Szépirodalmi.
- Németh, Zoltán. 2012. *A posztmodern magyar irodalom hármasság stratégiája*. Bratislava: Kalligram.
- Németh, Zoltán. 2014. Magický realizmus v maďarskej literatúre (Otázky priestoru, času a postmodernizmu v románoch). *World Literature Studies*, 6(23), 2: 130 – 140.
- N. Tóth, Anikó. 2006. Szövegátdor. *Közelítések Mészöly Miklós prózájához*. Bratislava: Kalligram.
- Papp, Ágnes Klára. 2006. A mágikus realista anekdota. In *A perifériáról a centrum 3*, ed. Edit V. Gilbert, 263 – 282. Pécs: Pro Pannonia/Pécsi Tudományegyetem. Dostupné na: <http://periferia.btk.pte.hu/old/perif3/pappagnesklara3/pappagnesklara.htm> [cit. 17. 5. 2016]
- Papp, Ágnes Klára. 2011. Mágikus realista történelem. Avagy még mindig és már megint a „határon túli irodalom” értelmezési lehetőségei a posztkoloniális kritika tükrében. *Korunk*, 22, 11: 3 – 7.
- Rácz, I. Péter. 2000. A történeti narratíva poétikai szerepe a mai magyar irodalomban. *Prae*, 2, 1 – 2: 117 – 156. Dostupné na: http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/pr/200001/301_raczipeter.html [cit. 17. 5. 2016]
- Szilasi, László. 1999. „Minden, amit külön dobtam”. *Holmi*, 11, 12: 1579 – 1589. Dostupné na: <http://holmi.org/pdf/archive/holmi1999-12.pdf> [cit. 17. 5. 2016]
- Takács, József. 2010. A világ visszavarázsosítása. Darvasi László: Virágzabálók. *Jelenkor*, 53, 5: 547 – 554. Dostupné na: <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/1967/a-vilag-visszavarazsositasa> [cit. 17. 5. 2016]

The magic of historical narration. On the “pseudo-historical” contemporary Hungarian novel

Contemporary Hungarian fiction. “Pseudo-historical” novel. Historical novel. Magical realism as a mode of writing. László Darvasi. László Márton.

The contribution explores contemporary Hungarian novels that critics have called “pseudo-historical” and which feature magical-realist elements. A poetics inspired by magical realism characterizes the later works of Miklós Mészöly. My textual analysis approaches are based on Tamás Bényei’s understanding of magical realism as a writing mode. My reading of László Darvasi’s novel *The Legend of the Tear Jugglers*, 1999 and László Márton’s novel trilogy *Brotherhood* (2001–2003) analyses how the methods of the magical-realist mode of writing lead to the current genre form of the historical novel, which reacts to the “problem of history” established also by the theoretical discourse, i.e. the questions of faithfulness/verifiability, the problems of narrativization of historical material, the ideological elements of focalization, the feasibility of approaches that understand historical narratives as imaginary (especially nation-oriented) grand narratives about the past. Magical realism must in this sense be understood as an inspiration, a wide repertory of text-making approaches useful for the otherness of literary processing of historical material that destructs the generic model.

Mgr. Judit Görözdi, PhD.
Ústav svetovej literatúry SAV
Konventná 13
811 03 Bratislava
Slovenská republika
gorozdijudit@panelnet.sk